

УДК 574. 5./6 (477.63)

**ПРОФЕСОР Д.О.СВІРЕНКО – ЗАСНОВНИК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ
ГІДРОБІОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ ТА ВЧЕННЯ ПРО ТЕХНОГЕННУ
ТРАНСФОРМАЦІЮ ПРІСНОВОДНИХ ЕКОСИСТЕМ**

До 130-річчя з дня народження

Дворецький А. І., Байдак Л. А., Рожков В.В., Сапронова В.О.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет.
м. Дніпро, Україна, lbajdak@i.ua

Видатний український вчений-гідробіолог проф. Дмитро Онисифорович Свіренко народився 24 жовтня (5 листопада) 1888 року в с. Мерчик Харківської губернії, в селянській родині. З 1908 по 1912 рр. Д. О. Свіренко навчався на природничому відділенні фізико-математичного факультету Імператорського Харківського університету. Д. О. Свіренко почав наукову діяльність з вивчення групи забарвлених джгутикових – евгленових водоростей (флагелят) та вивчення альгофлори ставків, як типових представників стоячих водойм. Після складання у 1918 р., магістерських іспитів Д. О. Свіренка запрошують до Катеринославу, де Д. О. Свіренка було обрано доцентом кафедри ботаніки; а у 1919 р. – завідувачем кафедри ботаніки Катеринославського університету. Результати ж досліджень альгофлори ставків, проведених у Харкові, стали основою його трьохтомної монографії «Микрофлора стоячих водоемов», що вийшла в світ в 1922 р. У 1925–1926 рр., під його керівництвом, були проведені експедиції на р. Південний Буг, результати яких, в 1927 році, він доповів на IV Міжнародному лімнологічному конгресі у Римі. В 1929 р. повідомлення про цю доповідь було опубліковане в матеріалах конгресу .

У 1927 р., розгорнулася підготовка до будівництва Дніпрогесу, що могло докорінно змінити гідрологічний режим порожистої ділянки Дніпра. З проточного (реофільного) гідрологічний режим перетворився б на застійний (стагнофільний). На основі плану організації науково-дослідних установ в Україні, розробленого Упрнаукою, Рада Народних Комісарів (тогочасний уряд) України, в **серпні 1927 року**, затвердила пропозицію про заснування **Дніпропетровської державної гідробіологічної станції**, якій доручалося проведення гідробіологічних досліджень, пов'язаних з будівництвом Дніпрогесу; тобто – вивчення гідрологічного, гідрохімічного і гідробіологічного режимів порожистої ділянки Дніпра (природної екосистеми реофільного гідробіологічного комплексу) з подальшим відстеженням гідробіологічних наслідків будівництва Дніпрогесу (процесу трансформації реофільного гідробіологічного комплексу в комплекс стагнофільний). 15 березня 1928 р. президія Упрнауки затвердила Дмитра Онисифоровича Свіренка першим директором Дніпропетровської гідробіологічної станції.

За період 1928–1933 рр. було проведено п'ять експедицій порожистою ділянкою Дніпра, а у 1934–1935 рр. – дві експедиції по акваторії вже

новоствореного Дніпровського водосховища. У 1934 р. заповнення водосховища завершилося. Рівень води піднявся до проектної відмітки. Усі пороги зникли під водою. На місці бурхливої ріки Дніпро, зі швидкою течією, порогами, водовертями та перепадами води з'явилася рукотворна водойма – Дніпровське водосховище.

1934 рік став визначальним у літопису Дніпропетровської гідробіологічної станції. Результати роботи станції одержали високу оцінку серед наукової спільноти країни. Професора Д. О. Свіренка у 1934 р., було обрано член-кореспондентом АН УРСР.

В результаті вивчення гідроекологічних процесів формування Дніпровського водосховища (1927–1935 рр.) дніпропетровськими гідробіологами, на чолі з Д. О. Свіренка, був складений повний опис фізико-хімічних та біологічних особливостей водної екосистеми бувшої порожистої частини Дніпра, трансформованої в екосистему новоствореної водойми – Дніпровського водосховища. Узагальнені результати досліджень були опубліковані в перших семи (довоєнних) томах Вісника НДГ гідробіології ДДУ за 1929–1941 рр.

На основі вивчення вченими дніпропетровської гідробіологічної школи під керівництвом проф. Д. О. Свіренка, гідроекологічних процесів формування Дніпровського водосховища (1927–1935 рр.), було сформовано новий напрямок гідробіології – гідробіологія водосховищ або вчення про техногенну трансформацію прісноводних екосистем.

Техногенна трансформація прісноводних екосистем це комплексна перебудова екосистем прісноводних водойм (їх абіотичних та біотичних чинників), в результаті дії техногенних факторів (гідротехнічного будівництва, антропогенного забруднення водойм (хімічне, токсикологічне, радіологічне забруднення, в тому числі – теплове забруднення водойм-охолоджувачів енергетичних об'єктів) та ін.).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Байдак Л. А., Дворецький А. І. Техногенно трансформовані прісноводні екосистеми. Ретроспективний аналіз досліджень (30-ті – 90-ті рр. ХХ ст.). Наукова монографія / Л. А. Байдак, А. І. Дворецький – Д.: ЛІРА, 2017. 208 с.
2. Дмитрий Онисифорович Свиренко / Д. А. Радзимовский // Гидробиол. журн. – 1969. – Т. 5. №2. – С. 91 – 93.
3. Свіренко Д. О. Значення, завдання, план, програма та хід гідробіологічних досліджень порожистої частини р. Дніпра в зв'язку з побудуванням греблі Дніпрельстану / Д. О. Свіренко // Вісник Дніпропетровської Гідробіологічної Станції. Т. II / під ред. проф. Д. О. Свіренка. – Д. : Дніпропетровська друкарня школи ФЗУ ім. Косарева, 1937. – С. 3–11.